

2022-08-11
Ju2022/02633

Justitiedepartementet

Polismyndigheten
Tullverket
Åklagarmyndigheten

Uppdrag att stärka arbetet för att minska tillgången till illegala vapen och motverka vapensmugglingen till Sverige

Regeringens beslut

Regeringen ger Polismyndigheten, Tullverket och Åklagarmyndigheten i uppdrag att stärka arbetet för att minska tillgången till illegala vapen och motverka vapensmugglingen till Sverige.

Inom ramen för uppdraget ska myndigheterna:

- genomföra en kartläggning av förekomsten av illegal vapenhandel, vapensmuggling och annan införsel med illegala syften till Sverige, som inkluderar exempelvis tillvägagångssätt, smugglingsvägar och omfattning,
- redogöra för hur det myndighetsgemensamma arbetet för att minska tillgången på illegala skjutvapen i Sverige kan utvecklas ytterligare,
- redovisa vilka åtgärder som vidtagits och planeras för att hindra en ökad vapensmuggling till Sverige och, utifrån erfarenheterna från bekämpning av vapensmuggling efter exempelvis Balkankrigen, särskilt redovisa vilka åtgärder som planeras för att motverka vapensmuggling till följd av kriget i Ukraina,
- analysera vilken effekt de senaste årens lagändringar har haft eller förväntas ha på tillgången till illegala vapen och vapensmugglingen till Sverige, och
- föreslå hur det EU-gemensamma arbetet på myndighetsnivå, liksom myndigheternas befintliga insatser i andra länder, kan utvecklas för att ytterligare motverka och hindra smuggling av vapen till och inom EU.

Uppdraget ska slutredovisas till Regeringskansliet (Justitiedepartementet och Finansdepartementet) senast den 21 juni 2023, med en delredovisning senast den 16 december 2022.

Polismyndigheten ska ha det övergripande ansvaret för myndigheternas gemensamma redovisning av uppdraget.

Bakgrund

Det dödliga skjutvapenvåldet i Sverige

Utvecklingen av det dödliga skjutvapenvåldet i Sverige går i negativ riktning. Efter en längre period med en minskande trend började det dödliga skjutvapenvåldet öka vid mitten av 00-talet i Sverige, och har fortsatt så sedan dess. Under den senaste tioårsperioden har antalet konstaterade fall av dödligt skjutvapenvåld i Sverige mer än fördubblats. Enligt en rapport från Brottsförebyggande rådet ligger Sverige mycket högt i europeisk jämförelse när det gäller dödligt våld med skjutvapen.

Samma rapport visar att den ökning som skett i Sverige avser en mycket avgränsad kategori - dödsjutningar i den kriminella miljön - medan andra typer av dödligt våld, inklusive händelser med skjutvapen, har minskat under större delen av den studerade tidsperioden 2000–2019 (Brå 2021:8 Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder).

Skärpt lagstiftning för att begränsa skjutvapenvåldet

De senaste åren har straffen skärpts för en rad brott som är tydligt kopplade till skjutvapenvåldet, exempelvis mord, allvarliga våldsbrott, grovt vapenbrott och de allvarligaste narkotikabrotten. Vapensmuggling har blivit ett eget brott med strängare straffskalor än för vanliga smuglingsbrott. Straffskalorna för vapensmuggling motsvarar straffskalorna för vapenbrott. Det har även gjorts ändringar som innebär att fler vapenbrott kan bedömas som grova eller synnerligen grova.

Lagändringar har genomförts som innebär att husrannsakan får göras i gemensamma utrymmen som till exempel trappuppgångar och tvättstugor eller i anslutning till flerbostadshus, om det kan antas att det finns skjutvapen där. Ett nytt tvångsmedel, hemlig dataavläsning (HDA), infördes i april 2020, som ger de brottsbekämpande myndigheterna möjlighet att komma åt fler uppgifter än tidigare, bland annat krypterad information.

Tullverket har fått utökade möjligheter att använda så kallade postspärrar, vilket ger tullpersonal rätt att begära att befodringsföretag stoppar och håller kvar misstänkta vapenförsändelser så att kontroller ska kunna göras av försändelser i postflödet. Vidare beslutade regeringen den 16 juni 2022 en proposition med förslag som innebär att den som arbetar i postverksamhet ges möjlighet att lämna uppgifter till en brottsbekämpande myndighet om det går att misstänka att försändelser innehåller till exempel illegala vapen eller vapendelar (prop. 2021/22:259).

Myndigheternas arbete mot illegala skjutvapen

Polismyndigheten och Tullverket har tillsammans ansvar för förekomsten av illegala skjutvapen och att bekämpa vapensmuggling. Även Åklagarmyndigheten är en central aktör i arbetet med att utreda och lagföra den som smugglar, hanterar och använder illegala skjutvapen. Myndigheterna arbetar aktivt inom ramen för sina ordinarie uppdrag med att bekämpa illegal vapeninförsel till Sverige och att utreda och lagföra vapenbrott och skjutvapenvåld. De tre myndigheterna är sedan 2009 en del av regeringens satsning mot organiserad brottslighet, tillsammans med nio andra myndigheter.

Därtill har Polismyndigheten, Tullverket och Åklagarmyndigheten sett behov av att intensifiera sitt gemensamma arbete mot illegala skjutvapen.

Polismyndigheten och Tullverket har nyligen startat ett gemensamt nationellt skjutvapencentret, med vilket också Åklagarmyndigheten samarbetar. I centret kommer myndigheterna arbeta närmare tillsammans mot smuggling och annan införsel av vapen och vapendelar med illegala syften, för fler beslag samt ökad utredning och lagföring. Fokus för arbetet inom ramen för skjutvapencentret är effektivt informationsutbyte, forensisk verksamhet, effektivt underrättelsearbete samt utredning och lagföring. Centret kommer även att utgöra kontaktpunkt inom EU-samarbetet.

Sverige deltar aktivt i det operativa samarbetet Empact¹ med andra EU-länder, där arbetet mot illegala vapen och vapensmuggling är prioriterade områden. Ett av Empact-projekten som Sverige varit särskilt aktivt i på senaste tiden är just projektet Firearms. Inom Empact har åtgärder vidtagits för att bemöta risken för ett ökat inflöde av vapen till EU till följd av kriget i Ukraina.

¹ European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats

Polismyndigheten deltar med personal i EU:s civila krishanteringsinsatser i bland annat Kosovo och Ukraina. Både Polismyndigheten och Tullverket deltar också med sambandspersonal i för brottsbekämpningen strategiskt viktiga länder inom ramen för det som kallas PTN-samarbetet (Polis och Tull i Norden) och båda myndigheterna har utsänd personal placerad vid Europols högkvarter i Haag. Även Åklagarmyndigheten har utsänd personal inom EU:s civila krishanteringsinsatser samt vid Eurojust i Haag.

Skälen för regeringens beslut

Trots att åtgärder vidtagits på såväl nationell som internationell nivå pågår fortsatt vapensmugglingen till Sverige, inte minst från länderna på västra Balkan och från EU-medlemsstater. Det material som Polismyndigheten fick tillgång till när franska myndigheter tillsammans med Europol lyckades tillgängliggöra innehållet i den krypterade kommunikationstjänsten Encrochat visar att tillgången till skjutvapen inom de kriminella nätverken i Sverige är god och ”inte en begränsande faktor” (Lärdomar av Encrochat, Polismyndigheten 2022).

I en annan rapport från Polismyndigheten lyfts att även om man på regional nivå har en relativt god lägesbild så saknas en nationell sammanställning och kartläggning av vapenmarknaden och användandet av skjutvapen (Skjutningar och beslag av vapen i polisregion Stockholm under 2020, Polismyndigheten).

Polismyndigheten har också konstaterat att illegal vapenhandel med koppling till det pågående kriget i Ukraina redan har inletts. Det kan också förväntas att smugglingen från Ukraina ökar kraftigt i framtiden. Det finns därför ett behov av att vidta proaktiva åtgärder från myndigheternas sida i god tid och att dra nytta av lärdomarna efter Balkankrigen kopplat till vapensmuggling.

En av regeringens prioriteringar är att motverka och bekämpa den grova kriminaliteten och skjutvapenvåldet i Sverige. I januari 2023 tar Sverige över ordförandeskapet i EU och en av regeringens prioriteringar är även i det sammanhanget kampen mot den organiserade brottsligheten. För att komma åt vapensmuggling krävs stärkt samarbete, fler gemensamma åtgärder och intensifierat arbete, inom EU samt inom ramen för andra internationella samarbeten.

På regeringens vägnar

Morgan Johansson

Sophia Busk

Kopia till

Statsrådsberedningen/Samordningskansliet
Finansdepartementet/Budgetavdelningen
Finansdepartementet/Skatte- och tullavdelningen
Justitiedepartementet/Domstols- och åklagarenheten
Justitiedepartementet/Enheten för lagstiftning om allmän ordning och säkerhet
och samhällets krisberedskap
Justitiedepartementet/Straffrättsenheten
Justitiedepartementet/Kriminalpolitiska enheten
Infrastrukturdepartementet/Enheten för samhällets digitalisering